

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av skolornas arbete för
att förebygga studieavbrott i gymnasieskolan vid
Tornedalsskolan i Haparanda kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Tornedalsskolan

Bakgrund och syfte

Frågeställningar

Resultat

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete för att förebygga studieavbrott i gymnasieskolan på yrkesprogram under hösten 2014 och våren 2015. Granskningen vid Tornedalsskolan i Haparanda kommun ingår i detta projekt. Granskningen görs med utgångspunkt från ett antal elever vid den utvalda skolan, (se metod). Resultatet avser således endast de elever på skolan vars skolsituation har granskats. Det finns fler elever med frånvaroproblematik på skolan, men deras studiesituation har således inte granskats.

Tornedalsskolan besöktes den 24-25 november 2014. Ansvariga inspektörer har utredarna Jane Strandberg och Kristina Dhenstrand varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av skolornas arbete för att förebygga studieavbrott i gymnasieskolan genomförs i ytterligare 30 skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Tornedalsskolan

Tornedalsskolan är en kommunal gymnasieskola i Haparanda kommun. På skolan finns bygg- och anläggningsprogrammet, ekonomiprogrammet, el- och energiprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, naturvetenskapsprogrammet, samhällsprogrammet och

estetiska programmet. Skolan erbjuder också introduktionsprogrammen individuellt alternativ och språkintröduktion. Sammantaget går cirka 250 elever vid skolan som leds av skolans rektor.

Bakgrund och syfte

Elever som helt lämnar utbildningssystemet är under stor risk för att hamna utanför arbetsmarknaden och att få såväl ekonomiska som psykosociala problem framöver. Även elever som genomgår gymnasieskolan men inte får slutbetyg, riskerar utanförskap från arbetsmarknad och vidare studier, särskilt i de fall då eleverna saknar betyg i ett stort antal kurser.

Trots att i stort sett samtliga ungdomar börjar gymnasieskolan är det endast 74 procent av landets 20-åringar som har ett slutbetyg från gymnasiet¹. För de nationella programmen är det yrkesprogrammen som har lägst andel elever som når ett slutbetyg inom tre år. Totalt sett är det knappt en procent av eleverna som startade på ett nationellt program i gymnasiet hösten 2011 som sedan inte finns registrerade i gymnasieskolan år två eller tre. Det vanligaste skälet till att eleverna inte fullföljer sin skolgång är alltså inte att de helt avbryter sina studier – utan istället att de fortsätter vara formellt registrerade i skolan men utan att nå slutbetyg. Detta pekar på att det finns en grupp gymnasieelever med behov av olika anpassningar och stödåtgärder som skolan bör uppmärksamma och rikta förebyggande insatser till.

En del i arbetet med att motverka studieavbrott handlar om att främja närvaro och deltagande i utbildningen, exempelvis genom en god generell undervisning och en trygg skolmiljö. En annan del i arbetet riktar sig *mer specifikt* till de elever som av olika skäl påbörjat en process mot studieavbrott, där det är centralt att skolan identifierar dessa elever samt utreder och sätter in åtgärder som utgår från varje elevs behov. Ett tydligt uttryck för att en elev är i negativ spiral som kan leda till studieavbrott är när eleven **riskerar att inte nå målen i ett eller flera ämnen och/eller har hög frånvaro i skolan**. Det kan finnas flera orsaker till detta, bl.a. problem i den pedagogiska miljön eller i den sociala miljön. Detta kan också samverka med sådana faktorer som inte har sitt ursprung i skolmiljön t.ex. problem i hemmiljön men där skolan ändå ska stödja eleven till att fullfölja utbildningen.

¹ Avser elever i den "gamla" gymnasieskolan då den första årskursen elever i den "nya" gymnasieskolan tar examen våren 2014.

Kvalitetsgranskningens syfte är därför att granska om elever som riskerar att inte nå kunskapskraven, får det pedagogiska stöd de behöver, för att förebygga att de avbryter sina studier och istället når en yrkesexamen.

Frågeställningar

Förebygger gymnasieskolan studieavbrott genom att möta elevernas behov av pedagogiskt stöd så att eleverna ges möjlighet att nå kunskapskraven och nå en yrkesexamen?

1. Utgör elevens behov grunden för utformande av stödåtgärder för att eleven ska kunna nå kunskapskraven?
2. Motiveras eleven till att delta i och genomföra de åtgärder som formulerats för att eleven ska kunna nå kunskapskraven?
3. Samverkar berörda aktörer inom skolan kring eleven så att stödet genomförs så effektivt som möjligt?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda frågeställningar har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i hur skolan arbetar med att förebygga studieavbrott för eleverna i urvalet och har identifierat två prioriterade utvecklingsområden. Dessa beskrivs nedan.

Utvecklingsområden

Utgör elevens behov grunden för utformande av stödåtgärder för att eleven ska kunna nå kunskapskraven?

Här granskas att de stödåtgärder som formulerats är anpassade för den enskilde eleven och om eleven är involverad i arbetet med att ta fram åtgärder. Det kan avse stödbehov i olika ämnen. Det kan också avse olika dimensioner av stöd, exempelvis anpassning av arbetsformer, stöd för att organisera sitt arbete eller stöd för att hantera sociala aspekter av utbildningen. Granskningen innefattar också om och hur åtgärderna och effekter av dem följs upp och utvärderas.

Uppmärksamma, kartlägga och utreda behov av stöd

För de elever Skolinspektionen intervjuat inom ramen för granskningen vid Tornedalsskolan har studieresultaten förbättrats denna termin. De undervisande lärare Skolinspektionen intervjuar uppger att eleverna bedöms få minst E i de kurser som pågår. Några av eleverna saknar dock betyg eller har F i kur-

ser som krävs för att få en yrkesexamen. Risken att inte nå en yrkesexamen för dessa elever har inte uppmärksammats av skolan. Det saknas en kartläggning för att utreda elevernas behov av eventuellt vidare stöd. För en av eleverna är det oklart i ett ämne vilken kursplan eleven följer och huruvida eleven ges undervisning i den kurs han enligt sin studieplan ska läsa. Enligt eleven erbjuder skolan enbart självstudier med möjlighet att få träffa läraren vid provtillfälle. Eleven är osäker på vilken kurs hen läser och vilka omdömen hen har i kursen. Elevens mentor vet inte om studieplanen är korrekt och vet inte vilken kurs i ämnet som eleven ska läsa. Rektorn uppger att han inte har fått kännedom om elevens studieresultat men uppger att han ska följa upp detta samt hur undervisningen genomförs.

För den andra eleven har inte heller skolan uppmärksammat eller vidtagit adekvata åtgärder för att stödja eleven till en yrkesexamen. Trots att det framgår av både betygskatalog och individuell studieplan att eleven saknar betyg i en kurs, så kallat "streck", så framgår det vid intervju med mentor och elev att dessa tror att eleven har betyget F i kursen, vilket med tillräckligt bra betyg i övrigt, skulle kunna räcka för en yrkesexamen. Eleven uppger att hen därför inte har tänkt göra något för att höja sitt betyg. Undervisande lärare i kursen uppger att han skrivit åtgärdsprogram för eleven, men utan att eleven eller vårdnadshavaren närvarat eller informerats. Åtgärdsprogrammet har heller inte kommit till rektorns kännedom. Rektorn uppger att det finns rutiner på skolan för att fånga upp elevers behov av särskilt stöd genom att lärarna för en dialog med rektorn, vilket sedan kan leda till en elevvårdskonferens. Rektorn leder skolans elevvårdskonferenser. Om åtgärdsprogram ska upprättas så görs det tillsammans med eleven och vårdnadshavare. Rektorn uppger att som skolan arbetar är det viktigt att lärarna anmäler om det finns risk att en elev inte når målen. Lärarna på skolan för in omdömen i Skola 24. För eleven som saknar betyg finns ett omdöme från undervisande lärare att eleven riskerar F. Därefter har dock inga åtgärder vidtagits. Rektorn uppger att rutinen för stöd därmed inte har följts.

Utforma och genomföra stödinsatser - anpassning av undervisningen

Eleverna Skolinspektionen intervjuar säger att de tycker att merparten av lärarna känner till vad de behöver för att nå kunskapsmålen för utbildningen. Eleverna tycker att flera lärare för regelbundna samtal med dem som skapar ett förtroende för läraren hos eleven.

I vissa fall finns det en samstämmighet av de behov eleverna själva anger att de har och hur lärarna beskriver elevernas behov vid intervjuer. Men eleverna ger också exempel på hur deras behov av stöd inte har uppmärksammats eller

tillgodosätts. En elev berättar att hen flera gånger efterfrågat anpassning av undervisningen utifrån sitt behov av hjälp med att koncentrera sig, exempelvis att få arbeta i grupprum eller med musik i hörlurarna. Enligt eleven har detta oftast nekats med motiveringen att läraren vill kunna kontrollera att alla arbetar. Eleven uppger att "det är lättare att göra skolarbete hemma där det är lugn och ro". Överlag har lärarna svårt att beskriva vid intervjuerna hur anpassningar i undervisningen har gjorts för eleverna i urvalet. De anpassningar som nämns är ofta inte planerade i förväg utan reaktiva och bygger på att eleven inte vill delta på aktiviteter eller inte klarat av uppgifter och att lärarna då försöker lösa situationen i stunden eller i efterhand istället för att förebygga misslyckanden genom att utgå från elevernas behov av stöd i planeringen av undervisningen.

Övergången från grundskolan och mellan årskurserna

En av eleverna som Skolinspektionen intervjuar uppger att hen saknar det stöd hen har fått i grundskolan med att koncentrera sig. Det framkommer varken i lärargruppen eller vid intervju med elevhälsan att personalen känner till elevens behov av anpassningar för att kunna koncentrera sig i skolan. Mentorn har däremot förstått att eleven som vill kunna sitta ostört har kort uthållighet. Rektorn och elevhälsan berättar att överlämning sker mellan grundskola och gymnasieskola men att information om elevers behov av stöd kan förloras när eleven får nya lärare. Ett annat problem som rör övergångar mellan årskurserna, som lärare och rektor lyfter vid intervjuer, rör eleverna på bygg- och anläggningsprogrammet. I årskurs 3 läser eleverna enbart yrkesämnen och i stort sett hela utbildningen är belägen på annan ort, cirka 3 kilometer från skolan. Enligt de intervjuade lärarna medför detta praktiska svårigheter att genomföra stödinsatser för de elever som inte är godkända på avslutade kurser i gymnasiegemensamma ämnen. Yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen träffas sällan på gemensamma möten där elevers behov av stöd kan diskuteras. Enligt rektorn och lärarna läggs mycket ansvar på elevernas mentorer att ta ett ansvar för en fungerande samverkan kring de stödinsatser som ska genomföras utifrån elevens behov. Vid intervjuer med elever, rektor, lärare och mentorer framkommer att det beror mycket på enskild mentor om detta sker.

Följa upp och utvärdera stödinsatser - brister i upprättade åtgärdsprogram

För några av eleverna i urvalet har det utarbetats åtgärdsprogram. När Skolinspektionen granskar dessa framgår att åtgärdsprogrammen vare sig beskriver elevens behov eller innehåller åtgärder som är möjliga att utvärdera utifrån de behov eleven har. Åtgärdsprogrammen beskriver enbart att eleven ska delta

på extra utlagda undervisningstimmar och vilka aktiviteter som där ska genomföras. Rektorn uppger att det finns en osäkerhet på skolan vad ett åtgärdsprogram ska innehålla och att de granskade åtgärdsprogrammen är exempel på de första som skrivits av yrkeslärarna på programmet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Tornedalsskolan behöver utveckla sitt arbete med att uppmärksamma, kartlägga och utreda behovet av stöd för eleverna i urvalet. Skolan behöver utveckla arbetet med att utforma och genomföra stödinsatser i form av anpassningar av undervisningen. Eleverna behöver involveras i arbetet med att kartlägga eller utreda sitt behov av stöd och deras åsikter behöver bemötas med intresse, allvar och respekt. Det är därför särskilt angeläget att lyssna på elevernas egna berättelser om vad de behöver för att lyckas i skolan. Slutligen behöver skolan följa upp stödinsatser så att dessa inte förloras i övergången från grundskolan eller mellan årskurserna.

Motiveras eleven till att delta i och genomföra de åtgärder som formulerats för att eleven ska kunna nå kunskapskraven?

Här granskas skolans arbete för att säkerställa att eleverna motiveras till att genomföra de stödinsatser som är överenskomna, till exempel särskilda insatser för att främja deltagande vid specialiserade stödtillfällen eller åtgärder inom ramen för ordinarie undervisning.

De elever Skolinspektionen intervjuar har tidigare haft mycket frånvaro men har nu betydligt bättre närvaro. Eleverna i urvalet lyfter fram hur lärare och mentorer kan påverka till förbättrad närvaro. En elev tycker sig känna att läraren bryr sig, exempelvis genom att ringa och fråga hur det går. "Tidigare lärare har bara skällt när jag kommer". Skolinspektionen får flera exempel från eleverna hur viktigt lärarnas bemötande är för att eleverna ska känna sig motiverade. En elev ser fram emot att få läsa om kursen i matematik med en lärare hen känner sedan tidigare. "Han förklarar och är glad och trevlig. Han förklarar så man förstår och uppmuntrar. En bra lärare ska få en att känna sig duktig."

Men det framkommer också av intervjuerna att eleverna inte upplever att alla lärare skapar motivation för skolarbetet och aktiviteterna under lektionen. Lärarna saknar ibland strategier för att stödja och motivera eleven, skapa begrip-

lighet, meningsfullhet och sammanhang. Eleverna beskriver att de ibland upplever att de bara blir sedda när det inte går bra, alltså bara negativ feedback. Eleverna beskriver att det är vanligt att få restuppgifter om de kommer efter i en kurs. En elev beskriver hur detta uppfattas som "något meningslöst man bara måste göra och när man klarat det så kommer en ny".

Eleverna i urvalet lyfter frågan om inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll som motivation för att delta. En elev beskriver hur en lärare erbjöd andra aktiviteter såsom exempelvis promenad eller gym när hen och andra elever inte ville delta i aktiviteter som boxning, brottning och liknande. Dessa alternativ erbjöds dock inte som aktiviteter planerade på förhand utan gavs som alternativ i situationer där eleven vägrade delta på grund av aktiviteternas art. Detta fick som konsekvens att den intervjuade eleven alltmer undvek att närvara på idrotten och i synnerhet "om det kom något som vi inte ville vara med på". Skolinspektionen påpekar att det är viktigt att skolan reflekterar över om aktiviteter kan riskera att medföra att elever kan känna sig utsatta och tvingade att vara normbrytande inom gruppen. I samband med det behöver det också tas ställning till hur elever kan ges inflytande på annat sätt än i efterhand, som ett alternativ till det gruppen ska utföra.

Vid intervjuerna med mentorer, lärare och rektor bekräftas bilden av att alla lärare inte har lyckats skapa en relation med eleverna som främjar motivationen och lusten att lära. Några av lärarna har svårt att beskriva framgångsrika strategier för hur de ska motivera den som inte är motiverad. I första hand agerar lärarna reaktivt när eleverna misslyckats och man samverkar inte kring eleverna genom att exempelvis ta del av varandras framgångsrika exempel. Vid intervjuerna beskriver lärarna främst möjliga orsaker till elevers skolmisslyckande än strategier för att komma vidare. Det framkommer också vid intervjuerna med lärare och rektor att många lärare inte går vidare med nya åtgärder, utöver att ge restuppgifter eller att varna för betyget F, när elever inte når målen för utbildningen. "Nu är bollen hos eleven" säger lärarna vid flera tillfällen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Tornedalsskolan behöver utveckla sitt arbete med att motivera elever till att ta del av stödinsatser. Relationerna mellan lärare och eleverna i urvalet är beroende av lärarens förhållningssätt och förmåga att skapa lust och motivation. Skolan behöver därför utveckla ett skolövergripande arbetssätt och förhållningssätt som ger varje lärare bättre verktyg att främja relationerna mellan lärare och elev.

Metod och material

Under hösten 2014 och våren 2015 granskar Skolinspektionen skolornas arbete att förebygga studieavbrott vid 31 skolor i landet. Av dessa skolor har 8 kommunala huvudmän och 23 fristående huvudmän granskats.

Granskningens utgångspunkt har varit djupintervjuer med ca fem elever per skola som vid tidpunkten för granskningen var inskrivna på yrkesprogram. Urvalet av elever har baserats på en riskvärdering av elevens stödbehov, där elever med störst stödbehov valts ut för granskningen. Valet av elever har utgått från risksignaler från betygskatalog tillsammans med omfattande frånvaro. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av de utvalda elevernas individuella studieplaner, eventuella åtgärdsprogram och en sammanställning av skolans dokumenterade systematiska kvalitetsarbete.

Vid besöket har de utvalda eleverna intervjuats enskilt. Även de utvalda elevernas mentorer har intervjuats enskilt. Dessutom har lärare, rektorn och representanter för elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen intervjuats.